

Patty Krone

Vakantie voor thuisblijvers

oftewel De ontberingen van het vakantieviereen

Patty Krone (1955) studeerde Italiaanse taal- en letterkunde en was docente Italiaans aan tal van instellingen, van het Istituto Dante Aleghieri en het Amsterdamse Montessori Lyceum tot het Instituut voor Tolken en Vertalen te Utrecht en de Vertalersvakschool Amsterdam. Ook was ze eindredacteur van het Italië Magazine. Sinds 1984 vormt ze met Yond Boeke een vertaalduo. Ze leggen zich toe op het vertalen van literatuur, waaronder werk van Pietro Aretino, Italo Calvino, Umberto Eco, Alessandro Manzoni, Tomasi di Lampedusa en Giovanni Verga. 'Vakantie voor thuisblijvers' was een bijdrage aan het symposium over humor in vertaling in juni 2019, georganiseerd door Fedde van Santen en Liesbeth Dillo van de Vertalersvakschool Amsterdam.

Vakantie voor thuisblijvers oftewel De ontberingen van het vakantieviereen

Tja, daar sta je dan... als je zo dom bent geweest op een enthousiaste mail van Fedde te reageren.

Ja, lach maar.

Maar een kwartier is nogal lang om te praten over iets dat volkomen mislukt is.

Laat ik bij het begin beginnen.

Toen Yond Boeke en ik al enige tijd als vertalers werkzaam waren, kregen we een tip van onze oude hoogleraar Pieter de Meijer. 'Jullie moeten *Alpinisti ciabattoni* van Achille Cagna gaan vertalen. De enige Engelse roman binnen het Italiaanse literatuurlandschap.' En hij had gelijk: het boekje is oergeestig. *Vakantie voor thuisblijvers*, de werktitel die we het boekje meegaven, loopt over van wat ik voor het gemak 'Engelse humor' zal noemen. Wie houdt van Jerome K. Jerome's *Three Men in a Boat (to Say Nothing of the Dog)*, kan hier zijn hart ophalen: dezelfde lichtheid, dezelfde knipoog, eenzelfde erbarmen met het menselijk tekort, eenzelfde afstand tot en liefde voor de hoofdpersonen.

Achille Cagna maakte deel uit van de zogeheten Scapigliatura, een groep schrijvers uit hét Italiaanse centrum van de romantiek, te weten Milaan, die zich in 1861 losmaken van diezelfde romantiek en zich buiten de gebaande literaire paden wagen. Ze worden ook wel de realisten binnen de romantische school genoemd.

Het verzet openbaart zich bij allemaal op andere wijze en ze zijn dan ook moeilijk onder één noemer te vangen, maar ze hebben met elkaar gemeen dat ze hun toevlucht nemen tot sterk expressionistische taal, hetgeen direct is terug te voeren op hun systematische afwijzing van het model van de oppermachtige literator Alessandro Manzoni (1785-1873). Deze toentertijd zeer beroemde keizer van de romantische school drukte een groot stempel op de literaire wereld: hij was van mening dat literatuur een opvoedkundige en sociale functie had, en zette zich tot zijn laatste snik in voor het scheppen van een nationale taal – ingegeven door zijn ergernis dat hij zijn eigen landgenoten vaak niet kon verstaan; Italië was dan wel één, maar een eenheid was het beslist niet (de Eenwording van Italië vond pas plaats in 1861). Op deze oppermachtige aanwezigheid reageerden de Scapigliati door zich ondogmatisch en op alle fronten af te zetten tegen de gevestigde literatuur en de bourgeoisie maatschappij. En in de ogen van die maatschappij en van de kritiek maakten ze het nóg bonter door de schone literaire taal te 'bevuilen' met dialect, dat overigens ook in *Vakantie voor thuisblijvers* een grote rol speelt.

Het verhaal in het kort

In *Vakantie voor thuisblijvers*, geschreven in 1888, beschrijft Cagna de avonturen van het echtpaar Gibella, Gaudenzio en Martina, dat een weekje op vakantie gaat – een extravagantie, want het toerisme staat nog in de kinderschoenen. Na jaren van hard werken in hun kruidenierszaak reizen ze per stoomtrein, diligence en boot van Sanazzaro, gelegen tussen de rijstvelden in de drukkend hete Povlakte, naar een koel, verfrissend meer in de uitlopers van de Alpen, het Lago d’Orta. Uitgedost in akelig nieuwe kleren verlaten ze vol verwachting en met frisse tegenzin huis en haard, de ontberingen van het vakantievieren tegemoet.

Al vanaf het eerste hoofdstuk is duidelijk dat ze er eigenlijk niet echt zin in hebben. Ze konden hun zaak nooit in de steek laten en hebben de reis al twintig jaar voor zich uit geschoven. Maar nu is hun zoon oud genoeg en ‘moeten ze wel.’ Onderweg willen ze eigenlijk voortdurend rechtsomkeert maken, en reageren deze onrust en onmacht op elkaar af door in dialect, in hun eigen vertrouwde taal, met elkaar te kissebissen.

‘Ik zou zo weer naar huis, nu meteen!’

‘Doe wat je niet laten kunt,’ antwoordde Gaudenzio, ‘water zát hier, dus je kunt met de boot.’

Allerlei kleine wederwaardigheden die in de ogen van het echtpaar vaak tot kwellingen worden en hen steeds heftiger naar thuis doen verlangen, volgen elkaar in rap tempo op. Zo ontmoeten ze bijvoorbeeld Jacopo Noretti, die geplaagd wordt door liefdesverdriet en het echtpaar bestookt met zijn gezeur. Zo slepen ze zich puffend en blazend van de hitte op hun knellende schoenen de Sacro Monte op, naar de kapel met de kruisweg, alwaar ze door een overenthousiaste priester langs de statiën worden gejaagd. Of ontmoeten ze professor Ferdinando Amadeo: weliswaar zijn ze onder indruk van zijn geleerdheid, maar hij bedrinkt zich op hun kosten en bestookt ze met potjeslatijn. En dan zijn ze ook nog getuige van een ruzie tussen hotelgasten, waardoor Gaudenzio per ongeluk een klap in zijn gezicht krijgt. Tot overmaat van ramp krijgt Martina ontzettende kiespijn.

Allemaal ellende. Kommer en kwel.

(Even een kleine terzijde: veel hedendaagse critici bespeuren in dit boekje de vroegste vormen van het massatoerisme. Niet zozeer het massatoerisme dat het milieu en de leefomgeving van de autochtone bevolking aantast, maar het massatoerisme dat mensen dwingt tot exercities die ze eigenlijk helemaal niet ambiëren.)

Geen oog heeft het ongelukkige echtpaar voor de (overigens prachtig beschreven) natuur, de weersveranderingen in de bergen en het spel van zon en regen, noch voor het landelijke leven. Wat landschap en natuur betreft neigt Cagna met lange meanderende zinnen naar laatnegentiende-, vroegtwintigste-eeuwse bontheid. Hij

past die ook geregeld toe in zijn beschrijvingen van kleding en menselijke gedragingen. Heel af en toe ervaart het echtpaar korte momenten van geluk of verbazing, maar vaker verlangen ze zonder meer terug naar huis, naar de plek waar alles bekend is, waar je lekker bij de kachel kunt zitten in oude, niet knellende kleren.

Als Gaudenzio de laatste nacht van de vakantie in het veel te kleine, benauwde hotelkamertje ligt te woelen vanwege een opgelopen verkoudheid, is hij blij en opgelucht dat hij eindelijk weer naar huis mag.

Een makkie dus. Een geheid succes. Als lezer volg je ze, grinnikend en gniffelend om de onverwachte wendingen, om de milde observaties die overlopen van nauw verholen leedvermaak, en van mededogen. Je verkneukelt je bij elk woord en bent tegelijkertijd verdrietig omdat het einde van de zin alweer in zicht is. Je verliest je in beschrijvingen van fatjes, van boottochten en van ‘gelukkige’ huwelijken, van wandeltochten langs bergpaden op knellende schoenen, van rumoerige herbergen, van breedspakige advocaten en van het met bákken uit de hemel vallende regenwater. Je neemt maar al te graag genoegen met het gebrek aan ‘verhaal’. Hier tellen alleen de belevenissen van het volslagen ontheemde echtpaar, ogenschijnlijk kleine avontuurtjes die hen echter volkomen uit het lood slaan.

Zoals ik al zei: een makkie. Een geheid succes. Maar ondanks onze goede naam in uitgeverland stond geen van de benaderde uitgevers te springen om dit boekje. Te oud, te oubollig, wellicht. We kregen onze liefde niet over het voetlicht. Ook werd het project af en toe weer naar de achtergrond gedrongen door andere bezigheden.

In 2014 besluit ik dat het nu maar eens uit moet zijn, en mail ik naar Alexandra Koch van Schwob. Als uitgevers gebruik zouden kunnen maken van een subsidieregeling die het gemakkelijker maakt het financiële risico van de publicatie te dragen, waren ze wellicht eerder geneigd dit pareltje wél te laten vertalen. Het spreekt dat Alexandra ons verzocht om een stuk van de vertaling – en daar gebeurt het.

Of liever gezegd: er gebeurde niets. Wat we ook schaafden en schuurden en overlegden en zuchtten en steunden, we kregen het niet vertaald. Of liever, we kregen het wel vertaald, maar het was niet meer geestig.

Hoe kan dat?

Er was geen sprake van onvertaalbare woordgrapjes.

(Denk aan die mop van Sam en Moos. Moos heeft een nieuwe vriendin en als Sam haar ziet komen aanlopen blijkt ze een grote blondine. Dus vraagt hij Moos: ‘Zweedse?’ Waarop Moos antwoordt: ‘Nee, alleen een beetje onder haar armen.’)

Nee, dat soort woordgrappen komen er totaal niet in voor. De gehanteerde taal is ‘gewoon’ Italiaans, zonder onnodige ingewikkeldheden, en de geestigheid zit hem niet in grappig bedoelde frasen en in woordspelige uitdrukkingen en omschrijvingen.

Dus dringt zich onherroepelijk de vraag op: hoe kan het dan dat de geestigheid zo erbarmelijk verloren gaat?

Henri Bergson, een Frans filosoof en Nobelprijswinnaar voor Literatuur in 1927, onderscheidt in zijn essay *Le rire* uit 1899 (in 1993 Nederland verschenen bij Boom, onder de titel *Het lachen*, in een vertaling van Eric de Marez Oyens) onder andere drie procedés die de basis vormen voor het komische. Ten eerste noemt hij ‘de herhaling’, dan ‘de omkering’ en ten slotte ‘de interferentie van reeksen’. Die interferentie omschrijft hij als volgt: ‘een situatie is altijd komisch wanneer ze tegelijkertijd behoort tot twee reeksen van onafhankelijke gebeurtenissen, en wanneer ze tegelijk op twee totaal verschillende manieren kan worden uitgelegd.’ Meteen daarna zegt hij: ‘We denken dan meteen aan het misverstand.’ Denk bijvoorbeeld aan – ik noem maar wat – *De Barbier van Sevilla*, aan ‘Het theater van de lach’, de wederwaardigheden van de personages zijn in feite allemaal terug te voeren op het misverstand. Deze drie procedés zijn in *Vakantie voor thuisblijvers* stuk voor stuk terug te vinden: de herhaling in het steeds weerkerende ongemak van het echtpaar, en in de taaie vasthoudendheid waarmee ze blijven volharden in hun pogingen te ‘genieten’, en de omkering in de verlorenheid van het echtpaar ten aanzien van het opgelegde vakantieplezier en alle varianten daarop (ook hier weer ‘De ontberingen van het vakantievieren’: wat leuk moet zijn, is niet leuk, wat als interessant wordt aangeprezen, is niet interessant, wat bedoeld is als ontspanning loopt uit op een uitputtingsslag, enz.; en denk ook hier weer even aan het massatoerisme).

De interferentie van reeksen ten slotte is terug te vinden in de ontelbare situaties waarin sprake is van een misverstand, niet alleen op het niveau van de vertelling, maar vooral in de vergissing die ze begaan door überhaupt huis en haard te verlaten en op reis te gaan: een misverstand dat eigenlijk niet meer is recht te breien en dat als een rode draad door het hele verhaal loopt.

Ik heb ten behoeve van dit praatje een poging gedaan de drie procedés uit elkaar te rafelen, maar in feite is de gehele tekst van het boekje één grote verstrengelde kluwen van herhaling, omkering en interferentie, en is de kern van de geestigheid fraai terug te voeren op hetgeen ik al noemde, op ‘De Ontberingen van het vakantievieren’. In dat korte zinnetje ligt de tragiek van al het geleden leed besloten, en de onverwachte tegenstelling produceert een zekere wrijving, die op de lachspieren werkt.

Het boekje voldoet dus aan de drie genoemde procedés van Bergson en er is nergens sprake van grappig bedoelde frasen en woordspelige uitdrukkingen.

Dús zou je verwachten dat de vertaling ervan geen al te groot problemen zou moeten zijn – maar het tegendeel bleek dus waar. De vertaling is zouteloos, ‘leuk bedoelde’ leut.

Hoe kán het dan dat de geestigheid verloren gaat? Ik moet bekennen dat ik totaal geen idee heb. Als ‘de taal’ het probleem niet is, wat dan wel? Dan kom je al gauw uit op iets vaags als verschillende culturen. Zou dat kunnen?

Verder rest alleen de allerdroevigste conclusie – en ik neem aan dat jullie dat ook al hebben gedacht – namelijk dat Yond en ik niet goed genoeg zijn om dit boek te vertalen. Dat kan.

Wat óók zou kunnen, en dat bedacht ik eigenlijk pas toen ik dit praatje aan het voorbereiden was, is dat het eigenlijk wél een grappige tekst is geworden in het Nederlands, maar dat we dat niet hebben onderkend, en nog steeds niet onderkennen.

Zou dat kunnen? Is de vertaling wél gelukt? Zouden we het boekje toch weer moeten proberen te slijten?

Ik wil graag een antwoord op deze vraag. Jullie zijn hier met velen. Hierboven me verschijnt mijn e-mailadres. Mail me als je het stuk dat we tot nu toe vertaalden wilt lezen. En laat me dan weten wat je ervan vond. Dat zou ik zeer op prijs stellen! Ik ben zeer benieuwd...

Nawoord

Ik ontving uiteindelijk elf reacties op mijn verzoek. Sommige zeer uitgebreid, sommige vol lof over de vertaling (‘mooi’, ‘wekt verlangens’, ‘smaakt naar meer’). Over het algemeen werd de tekst beoordeeld als ‘wel grappig’, of ‘matig grappig’, maar zeker niet hilarisch. Men had de tekst wel ‘met plezier’ gelezen, maar was op grond van het fragment niet overtuigd van het oergeestige karakter ervan. Vooral de bloemrijke taal en de lange meanderende zinnen werden niet door iedereen geapprecieerd, en ook de overmaat aan bijvoeglijk naamwoorden werd als storend ervaren. Daarnaast viel het woord ‘oubollig’ en stoorde men zich aan de overmaat aan overdrijvingen.

Een antwoord op mijn vraag kan/moet wellicht gezocht worden in de hoek van het register? Een lezer vond het storend dat archaïsche woorden als ‘telkenmale’ en ‘vermocht’ naast ‘naar de strot vliegen’ en ‘pisnijdig’ werden gebruikt. Daar zit zeker wat in. Of dat het antwoord is?

Achille Cagna, *Alpinisti ciabattoni*, 1888

Werktitel: *Vakantie voor thuisblijvers*

Het begin van hoofdstuk 1

Meneer Gaudenzio gaat op reis

‘Caltignaga! Caltignaga! Uitstappen!’

Meneer Gaudenzio stak zijn hoofd uit het portier, maar de trein had zich alweer in beweging gezet, en hij zag alleen nog in een flits de kerktoren van het dorp die als een razende wegschoot in een veld vol maïs.

Hij kroop weer in zijn hoekje en wijdde zich aan het observeren van zijn medereizigers.

Schuin tegenover hem zat een zwaarlijvige, uit de kluiten gewassen jongeman die geplaagd door de vliegen die over zijn bezwete gezicht liepen onrustig soezend zat te knikkebollen. Om zijn boordje te vrijwaren voor het zweet dat van zijn gezicht droop, had hij zijn zakdoek als een soort servet onder zijn kin geknoopt.

Hij snurkte, pufte, opende af en toe zijn lodderige ogen, en ronkte dan weer verder.

De autoriteit die hij uitstraalde, de minachting die hij voor zijn medereizigers aan de dag legde en de bonte, uitbundige elegantie van zijn kostuum deden vermoeden dat hij handelsreiziger van een tophuis was.

In de hoek tegenover hem zat een gemoedelijk heerschap met glazige ogen boven zijn krant te dommelen; schuin daar tegenover zat, met zijn rug naar het andere portier, een oud heertje met een gekweld uiterlijk dat het duidelijk te kwaad had; z'n das had hij als bij een kroplijder tot aan zijn oren opgetrokken, hij verzoop nagenoeg in een glimmend zwarte, wijde overjas, zijn magere gezicht zat half verborgen onder een breedgerande hoed die zijn ogen aan het zicht onttrok.

Het oude heertje zat gejaagd te wiebelen, als bevangen door een onbeheersbare drang om uit te stappen.

Hij keek trappelend van ongeduld naar buiten en raadpleegde zijn horloge.

Toen ze op het station van Caltignaga waren gestopt, had hij de conducteur al gevraagd:

‘Heb ik nog tijd om...’

Maar het antwoord had bestaan uit een deur die voor zijn neus werd dichtgesmeten en haastig geroep: ‘In-stap-pén!’

Tegenover die man zat hij, Gaudenzio Gibella, met naast hem Martina Gibella, zijn vrouw.

Ze waren allebei op hun paasbest, hij droeg een nieuw jasje dat bij zijn schouders opkroop, en een weliswaar vers gestreken, maar ongetwijfeld verre van comfortabel hemdsboordje.

Tussen zijn benen stond een enorm harmonicavalies van het nostalgische soort, vol voorhistorische arabesken. Aan één kant bestond het borduurwerk uit een enorme papegaai op een krop sla.

Het echtpaar Gibella kwam uit de rijstvelden in de Lomellina; bekaf door de drukkende moerashitte spoedden ze zich in de richting van de verfrissende briesjes aan de oevers van het Ortameer.

Ze dreven een pracht van een kruidenierszaak in Sannazzaro, en na jarenlang nijver winkelierschap waren de Gibella's, nu hun handel zich had gestabiliseerd en hun eerstgeborene Leopoldo voldoende bij de tijd was om op de zaak en het huis te letten, op reis gegaan, waarmee ze ten langen leste een oud plan ten uitvoer brachten dat ze elk jaar als ze de boeken sloten opnieuw beraamden en dat ze telkenmale, al een jaar of twintig, voor zich uit schoven.

Mevrouw Martina was in groot tenue, maar omdat ze het niet gewoon was een korset te dragen, voelde ze zich daarin bepaald ongemakkelijk.

Ze droeg een rijke, stugge, kastanjebruine zijden japon, met daar overheen een licht wollen stofmantel die speciaal voor deze gelegenheid naar de laatste mode was gemaakt. Een dikke, gouden ketting hing zwaar over haar boezem, tot op haar buik. Een gouden horloge, goed in het zicht, een armband, en briljanten oorbellen die met hun sterren glinstering detoneerden bij de gelige huid van haar slappe wangen. Een breedgerande hoed met een hoge, taps toelopende cloche, vol bloemen, druiventrosjes en pluimen; een alle kanten op priemend tuintje dat tot haar niet geringe ongemak overal tegenaan botste.

'Haal die bloemenmand toch van je hoofd,' zei haar echtgenoot. 'Het duurt nog minstens een uur!'

Mevrouw antwoordde niet; wuifde zichzelf koelte toe, haar mopsneus vol waardige wrokkigheid naar het plafond gericht.

De handelsreiziger schrok op door een plotse schok van de wagon; hij opende zijn slaperige ogen, knoopte zijn vest los, wreef traag over zijn kogelronde onder zijn gladde overhemd opbollende buik en hervatte zijn geronk.

Het oude heertje er tegenover trommelde met zijn vingers op zijn knieën om de trein tot spoed aan te zetten, en vroeg toen aan Gaudenzio, nadat hij hem al een tijdje had aangekeken:

'Heerst er cholera in deze streken?'

'Wat er in deze streken heerst weet ik niet,' antwoordde Gaudenzio, 'maar waar ik vandaan kom niet.'

'En waar is dat dan, als ik vragen mag?'

'Sanazzarro in de Lomellina.'

'Aha! Rijstgebied? Da's malariagebied!'

'Ja, ja, overal hetzelfde liedje!'

'Maar door die rijstvelden wordt het water toch besmet?'

'Ja, da's waar,' zei Gaudenzio, 'maar wij drinken altijd wijn.'

De trein stopte: Borgomanero.

Het oude heertje dook naar het raampje en stelde wippend van het ene op het andere been wéér dezelfde vraag: 'Zou ik nog tijd hebben om...'

Maar de vertrekbel smoorde zijn verzoek, het portier werd met een geen weerwoord duldende klap dichtgesmakt en de trein hervatte zijn ritmische cadans.

De arme man zakte binnensmonds mopperend wanhopig terug in zijn hoekje.

De zonsondergang luidde het einde in van een prachtige dag. Een schitterende herfstzon vulde de lucht met een vloedgolf aan regenboogkleuren.

De trein snelde voort door felgroene, sappige weilanden; de bomen wierpen lange schaduwen over de heuvels en hun door zonnestralen doorsneden bladerkronen zwaaiden zacht heen en weer in de zoele lucht.

Vanaf de vers gemaaide weidegronden kwamen welriekende vleugen vers gras hun richting uit, en in de verte dansten tussen de zonnestralen als vermiljoenen penseelstreken de beweeglijke figuurtjes van de schovenbindsters rond stapels hooi, fonkelend in hun witte lijfjes.

Verderop lagen bovenop mollige glooiingen, verborgen tussen het groen, dorpjes en hoeves te stralen in de zon. De ramen van een kleine villa die op een verre heuvel pal in de zon lag weerkaatsten een purperen gloed, als van een brand.

Soms reed de trein lange tijd langs dikke meidoornhagen vol friskoele schaduwen, waarin tussen het dichtopeengepakte gebladerte als luisterrijke feestverlichting talloze doorzichtige zonneblaadjes fonkelden, en wijnranken, bloedrood als openliggende aderen.

De haag schoot voorbij, hield de blik gevangen, nam weer afstand en gaf ruim baan aan de brede horizon, aan landerijen, velden en bomen die zegepraalden in de zonneglorie; in de verte verhieven zich in de lichtblauwe lucht met weides dooraderde bergen, begrensd door rotswanden die in de meest onbestemde schakeringen rood opkleurden; gouden toppen gekroond in diffuus schemerlicht, de plateaus en berguitlopers reeds gedompeld in turkooizen schaduwen.

Geen van de reizigers sloeg ook maar enige acht op het grandioze landschap; de handelsreiziger rookte, en bladerde verveeld in de plaatselijke krant; het rusteloze oude heertje gaf de gebruikelijke signalen van ongeduld en onvrede af. Het echtpaar Gibella zat zachtjes te bekvechten. Martina werd allengs chagrijniger, en in plaats van dat pagodegeval af te zetten, ontdeed ze zich van een laarsje dat haar knelde.

‘Ik wist het,’ bromde Gaudenzio toen hij dat zag, en ze keerden elkaar de rug toe.

De zon vuurde haar laatste pijlen af en maakte zich in een vlamme vloedgolf uit de voeten; de bergkloven kleurden diepblauw, en onderaan de in loodgrijs vervloeiende uitlopers schemerde het meer.

In Gozzano stapte iedereen uit. Het oude heertje schoot zo snel als een hertenkalf de trein uit en draafde waggelend naar de lang verbeide plek. Mevrouw Martina had haar laarsje weer aangetrokken, en hinkte.

Uit een van de eersteklas compartimenten stapte een jongeman van onberispelijke elegantie, keurig geschoeid en gehandschoend; de enige reiziger voor de voorname zitplaatsen, zodat hij de eersteklas wagon geheel voor zich alleen had gehad.

Een ouderwetse diligence wachtte de reizigers op om hen naar de aanlegsteiger in Buccione te vervoeren.

De treeplank werd bestormd om een plekje in de brik te bemachtigen; in haar haast verkeek mevrouw Martina zich bij het instappen op de hoogte van het voertuig en bonkte met haar hoofd tegen het plafond waardoor haar hoed gemeen werd geplet.

Een opspelend lachje krulde meneer Gaudenzio's lippen, maar zij maakte er met een dodelijke blik korte metten mee en nam nijdig plaats, waarbij haar zijden, perkamentachtige japon over het bankje ruiste en schuurde.

Het fatje kon er maar niet toe besluiten in die rammelkast te stappen en speurde zoekend de hele omgeving af, wellicht verbaasd dat de gemeente geen fatsoenlijke voertuigen inzette voor nette mensen die eerste klas reisden.

'Zijn er geen andere rijtuigen?' vroeg hij de koetsier; en die antwoordde bekaft, bezweet en onder het stof:

'Rijtuigen te over, maar voor aansluiting op de boot is er alleen deze.'

Het manneke was in dubio; hij keek naar de paarden, het voertuig en de voerman, berustte ten slotte en sloot aan bij de andere leden van de kudde die zich naar binnen wurmden.

De koetsier liet zijn zweep knallen, het voertuig walste met achterlating van een gigantische stofwolk wiebelend over de weg, en toen het de kasseien van Gozzano bereikte begon het dermate te slingeren, te schudden en te kraken dat nog net niet de vernacheling in werd gereden.

De reizigers zeiden boe noch bah, ze wiegelden, ondergingen, en werden door het geslinger als levenloze ledenpoppen heen en weer gesmakt, en alhoewel de elegante jongeling er een donkere bril bij had opgezet en trachtte zich een waardige houding aan te meten, vermocht zelfs hij zich niet te onttrekken aan het ordinaire geschommel.

Buiten het dorp werd het wielgeraas gesmoord door het stof op de weg, en na nog eens tien minuten hossen was daar eindelijk Buccione; kijk, daar lag het metalig glanzende meer met zijn levendige golfslag in de loodgrijze, koude frisse avondlucht!

De kleine, snelle boot lag te wachten en pufte zijn dikke, vette rookpluim de grillige wind in.

De eerste die uitstapte was de aristocratische jongeman die de hele weg op hete kolen had gezeten en niet kon wachten tot hij zich kon ontsmetten.

De laatste was mevrouw Martina; ze was een van haar gehaakte handschoenen kwijtgeraakt en zocht alles af om die te vinden.

Gaudenzio, al beneden met zijn valies, blies van ongeduld, liet zijn vrouw doodleuk zoeken en stevende ten slotte mopperend op de boot af; zijn vrouw volgde hem geërgerd, en toen ze naast hem plaats nam beet ze hem pijnlijk toe:

'Ik zou zo naar huis, nu meteen!'

'Doe wat je niet laten kunt,' antwoordde Gaudenzio, 'water zát hier, dus je kunt met de boot.'

En ze keken elkaar aan of ze elkaar naar de strot wilden vliegen.

De boot zette zich te midden van opborrelend water luidruchtig in beweging en voer in de frisse avondlucht met ritmisch, onstuimig gestamp af.

De nacht begon te vallen. De groene hellingen werden allengs bruiner, kerktorentjes van dorpjes die hun toevlucht hadden genomen tot de rug van de morenes verhieven zich in het zwakke licht van de schemering als een zwart spookbeeld tegen de vervagende helderheid van de hemel. Het meer gaf een groenige schittering af die in de verte vervloog in de mist. Het eiland San Giulio verhief zich

bleek uit het wateroppervlak; het schiereiland van Orta stak het meer in, vol villa's en tuinen, en daarboven, op de bergkruin, weerkaatsten de kapelletjes van het Sanctuarium bleekroze in het laatste licht van de avondstond.

De Gibella's aanschouwden het met slaperige blikken en dommelden door het onstuimige stampen van de motor bijna in.

Bij Orta legde de boot aan.

Op de aanlegsteiger en het pleintje wemelde het van nieuwsgierigen en vakantiegangers die kwamen genieten van het vertrouwde aankomstspektakel.

Dames in het groen, roze, of wit, handschoentjes aan, hoedjes op, gewikkeld in veelkleurige sjaals die tot op hun boezems afhingen en vrij zicht lieten op de pauwachtige overdaad van hun *tournures* en hun met linten en kwasten gepavoiseerde *culissons*. En te midden van die wirwar aan vrolijke kleuren, een overdaad aan veerschippers, bedelaars en hotelpiccolo's die de nieuw aangekomenen belegerden:

'Hôtel del Persico!'

'Hôtel San Giulo!'

'Zoekt u een boot?'

De Gibella's liepen de kastanjelaan op het pleintje in en zegen neer op een bankje om te overleggen wat te doen.

Meneer Gaudenzio zette zijn propvolle valies op de grond en vroeg:

'Waar gaan we heen?'

'Weet ik het,' antwoordde Martina kortaf.

Hij snoof als een leeuw, tilde zijn hoed op, veegde zijn haarloze, bezwete hoofd af, beende onstuimig oeverwaarts als wilde hij meteen weer vertrekken, sloeg zelfs de weg langs het meer in, maar bleef toen knorrig staan.

Martina staarde in het water maar zag niets anders dan haar eigen woede.

De straatlantaarns werden ontstoken, en het pleintje stroomde langzamerhand vol met mensen die een luchtje kwamen scheppen. De boot was al weg; je zag hem in de verte als een smeulend stuk houtskool op het asgrijze water richting Pella dansen; het meer werd doorsneden door bootjes die geluidloos door de frisse avondlucht voeren.

Omdat er toch wát besloten moest worden, overviel de kruidenier iets als een vaag besef van berouw; naar dat vreemde meer kijkend dacht hij aan zijn winkeltje, ver weg in Sannazzarro, aan zijn gezinnetje, en hij liep zonder enige bitterheid terug naar zijn vrouw.

'Nou ja,' zei hij, 'we zijn hier voor ons plezier...'

'Als jij het zegt...'

'Ja, goed, ik zal... laten we gaan...'

Martina verhief zich berustend; Gaudenzio pakte zijn valies op; ze gingen op goed geluk op pad, en toen ze op een gegeven moment voor Hôtel del Persico stonden, dat een fatsoenlijke aanblik bood, stapten ze resoluut naar binnen.

Ze vroegen om een kamer; er was er nog eentje vrij, de allerlaatste, zei de waard; ze klommen naar boven, hij alweer volkomen bezweet door die tas die een

ongeluk woog, en Martina een beetje strompelend vanwege de hinder die ze ondervond van haar laarsje.

De aanblik van een zalig ruim tweepersoonsbed deed hen een beetje opleven; ze waren dermate ontheemd en heen en weer geslingerd, de arme stakkers! Ze zouden eigenlijk maar al te graag zonder eten onder de dekens zijn gekropen.

Toen ze weer beneden kwamen vonden ze hun tafeltje gedekt in een zaal naast een klein terras dat uitkeek over het meer.

De ober bracht een lamp en meteen kwam daar door de open ramen een zwerm witte muggen op af.

‘Zijn er hier ook al vliegjes?’ vroeg de kruidenier.

‘Heeft niets te betekenen, ze horen erbij. Wat zal het zijn?’

De echtelieden overlegden en gingen in op zijn suggestie: ossobuco, en een groentesoep.

De ossobuco werd meteen opgediend. Een eind schenkel gehuld in een met twijngaren bijeen gehouden lap zenig vlees, drijvend in een zwartige, stroperige brij.

Met geen mogelijkheid kregen hun tanden vat op het weerspannige, in een taai elastieken vlies gehulde vlees; Martina restte vanwege haar wormstekige tanden niets anders dan haar brood in het prutje te dopen.

‘Zeg! Jongeman!’ riep de kruidenier die het zat was, met een vet omrande mond. ‘Dit is toch niet te knauwen?!’

‘Hij is beetgaar... Wenst u wellicht iets anders?’

‘De soep.’

‘Kijkt u eens,’ zei de ober. En zette de soep op tafel.

‘Hè, hè,’ zei Gaudenzio, ‘eindelijk wat warmes!’ En schepte zijn vrouw wat op.

Intussen dansten er een dichte wolk witte muggen rond de lamp, die bij honderden tegelijk met verlepte vleugels in de borden en de glazen vielen.

Meneer Gaudenzio zwaaide met zijn servet om ze te verjagen, maar dat was als trachten water terug naar de bron te leiden: ze vielen als sneeuw in dikke pakken naar beneden en verdronken in de wijn en de soep.

Martina mopperde dat ze geen háp meer nam van die smerigheid.

Meneer Gaudenzio bestelde twee gegrilde koteletten, en ondertussen trok zijn vrouw haar laarsje uit en slaakte een zucht van verlichting.

Na een halfuur wachten werden de koteletten gebracht.

Lieve hemel! Twee gebakken schoenzolen, verschrompeld en tamelijk onwelriekend.

Martina zag meteen in dat er voor deze godenspijs wolventanden nodig waren.

Gaudenzio probeerde er vat op te krijgen, maar ja, als hij er al in slaagde er iets vanaf te scheuren, dan moest daar helaas óók nog op gekauwd worden; en na meerdere pogingen duwde hij het bord van zich af en zei met een bijtende glimlach tegen de ober:

‘Christus! Het lijkt de kaak van Simson wel!’

‘Is hij al te beetgaar?’

‘Al te beetgaar!? Vlees voor de hond zult u bedoelen!’

‘Blijft u nog wat anders? Fruit, kaas?’

‘Goed...’

De ober bracht perziken en *stracchino*, en de Gibella’s vielen er gretig op aan. Er kwam een nieuwe gast binnen.

Een beetje plompe jongeman met een enorm hoofd, oogjes die dicht tegen zijn vlerkerige neus aan stonden, een sikkelvormige streepmond die werd beschaduwd door een in twee komma’s opwippende snor.

Zijn kleren waren uiterst verfijnd, maar pasten niet bij hem; een hoog hemdboord naar de eisen van de laatste mode, maar ook dat paste hem niet, het stond stijf omhoog langs zijn nek waardoor zijn massieve hoofd als in een buldorghalsband beklemd zat.

Ze serveerden hem de *ossobuco*.

De Gibella’s herkenden de schenkel en wisselden een meewarige blik, begaan met de ongelukkige.

De jongeman mocht dan over een gaaf gebit beschikken, ook hij kreeg op geen enkele wijze vat op het gebraad.

‘Ober!’ riep hij, ‘dat is toch niet te eten?’

‘Is het al te beetgaar?’

Wat een schobbejak! De Gibella’s begonnen er lol in te krijgen.

Meneer Gaudenzio was buiten zichzelf van vreugde dat hij een bondgenoot had gevonden, en zodra de ober zijn hielen had gelicht zei hij tegen de jongeman, die aan het tafeltje tegenover hem zat:

‘Wij konden het ook niet weg krijgen.’

‘t Is maar goed dat ik hier maar kort blijf,’ zei de man.

En zo ontspon zich van lieverlee een gesprekje tussen de twee tafeltjes.

Meneer Gaudenzio wilde graag wel wat meer weten over de plek waar ze waren.

‘Meneer komt niet van hier?’

‘Het idee! Ik kom uit Pavia, ik werk bij de prefectuur.’

‘Aha, u bent hier dus ook voor de frisse lucht.’

‘Nou...’ antwoordde de jongeman, en zijn ogen versluisden zich, ‘voor de frisse lucht ben ik hier niet, nee!’

En hij zweeg; hij staarde een moment strak naar het tafellaken, maakte daarna een ongecoördineerd, zonderling gebaar en mompelde:

‘Genoeg... beter er niet meer aan te denken. Kome wat komt!’

Gaudenzio vermoedde dat er iets gewichtigs speelde en deed er wijselijk het zwijgen toe.

De jongeman kreeg een nog grimmiger blik, sloeg in koortsachtige vaart twee glazen wijn achterover en brulde, toen hij zag dat de fles leeg was:

‘Ober... een fles Barolo, en drie glazen!’ en zich tot de Gibella’s wendend zei hij, met ogen die al glansden:

‘Als meneer en mevrouw me toestaan bied ik u een glaasje aan.’

Hij stond op, liet de fles op de tafel van zijn buurtjes neerzetten en ging zonder verdere plichtplegingen bij hen aan tafel zitten.

‘U neemt me toch niet kwalijk,’ zei hij. ‘Ik ben hier ook vreemd en een praatje maken doet altijd goed.’

Het flitste door Martina’s hoofd dat de man natuurlijk zo’n flessentrekker was waar de kranten bol van stonden.

Gaudenzio móest het glaasje dat hem werd aangeboden wel aannemen, en de ander stak met het spraakwater van een groot kind van wal.

‘Ik heet Jacopo Noretti en ik werk bij de prefectuur van Pavia,’ en terwijl hij Gaudenzio zijn visitekaartje toe stak, vervolgde hij:

‘Nu weet u wie ik ben, dus kunnen we verdere plichtplegingen achterwege laten. Ik ben op reis gegaan om mijn zinnen te verzetten: ik heb wat narigheid... verdrietelijkheden.’

En hier stakte zijn betoog; hij maakte weer zo’n ongecontroleerd gebaar, schonk de glazen nog eens vol en dronk het zijne meteen in een teug leeg.

‘En u blijft hier in Orta?’ vroeg Gibella.

‘Ik weet het nog niet; ik wacht op iemand... iemand die me interesseert... maar goed, wie weet hoe het loopt!’

En hier verviel Noretti weer tot somberte, staarde met lege ogen in de verte en bleef een paar minuten in diep gepeins verzonken.

Toen hij weer tot zichzelf kwam, verloor hij de fles van zijn laatste glas.

De droge, zware Barolo had de halflege maag van Gaudenzio een weinig opgewarmd en hem een ietsepietsie beter humeur bezorgd, en om iets vriendelijks terug te doen bestelde ook hij een fles, zonder acht te slaan op het in Martina’s ogen opvlammende protest.